

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ה' / גליון רצד
ערש"ק פרשת וישב ה'תשע"א

פתח דבר

בעזתי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וישב הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון רצד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ואף עברו עריכה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מאתיים וחמישים שנה
להסתלקות מורנו הבעש"ט זיע"א

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

1469 President st.

Brooklyn, NY 11213

oh@chasidus.net

718-534-8673

ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-738-3734

הפצה: 03-960-4832

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

הטעם שנתחייבה תמר שריפה

יקשה מדוע נתחייבה תמר שריפה הרי לא היתה ארוסה ונשואה, ויכריח שאין לומר שהי' אז גזירה על פנוי' שזינתה, שהרי יהודה נשא אותה לאישה, ויבאר שנתחייבה שריפה מדין מיוחד שהי' אז, שבת כהן חייבת שריפה מצד חילול משפחתה

(ע"פ לקו"ש ח"ה עמ' 185 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

משמעות הדרשה "והבור ריק אין בו מים – אבל נחשים ועקרבים יש בו"

התורה אינה צריכה לכתוב בפירוש "נחשים ועקרבים יש בו" – דכיון ש"אין בו מים", מוכרח שיש בו נחשים ועקרבים / למה נמשלה התורה למים / היוונים ביקשו לאבד את הביטול לקב"ה שבתורה / נס חנוכה הי' דוקא על שמן טהור / "עד דכליא ריגלא דתרמודאי"

טו. פנינים.....

דרוש ואגדה

טז. חידושי סוגיות.....

בחיוב תמר לשריפה מדין בת כהן שזינתה

יקשה דבלא התראה ועדים ליכא שם איסור "בת כהן שזינתה" / יפלפל בשיטת רש"י אי הי' בתמר דין שומרת יבם / יסיק דהי' עונשה מן הדין ע"י קבלה שקבלו בני נח / יתרץ סברת המ"ד דהוי שם איסור בלא עדים והתראה ע"פ שיטתו בכ"מ בש"ס

(ע"פ לקו"ש ח"ה עמ' 185 ואילך)

כה. תורת חיים.....

מכתב קודש מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע המבאר כמה תוארים על מהותו של יום י"ט כסלו

כז. דרכי החסידות.....

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נ"ע, אודות גודל פעולתן של הצדיקים, שגם בדיבורם לבד יכולים לפעול גדולות ונצורות

מקרא אני דורש

הטעם שנתחייבה תמר שריפה

יקשה מדוע נתחייבה תמר שריפה הרי לא היתה ארוסה ונשואה, וכריח שאין לומר שהי' אז גזירה על פנוי' שזינתה, שהרי יהודה נשא אותה לאישה, ויבאר שנתחייבה שריפה מדין מיוחד שהי' אז, שבת כהן חייבת שריפה מצד חילול משפחתה

א. "ויהי כמשלוש חדשים, ויוגד ליהודה לאמר: זנתה תמר כלתך, וגם הנה הרה לזנונים; ויאמר יהודה: הוציאוה ותשרף" (פרשתנו לח, כד). ומפרש רש"י: "בתו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה".

והקשה הרמב"ן:

"זה כתב רש"י ולא פירשו; ואני לא ידעתי הדין הזה, שבת כהן אינה חייבת שריפה, אלא בזנות עם זיקת הבעל, ארוסה או נשואה!"

ואכן, בפ' אמור נאמר (כא, ט): "ובת איש כהן כי תחל לזנות, את אביה היא מחללת, באש תשרף" – ורש"י עצמו מפרש שם, שדין שריפה אמור רק כאשר "תתחלל על ידי זנות, שהיתה בה זיקת בעל וזנתה, או מן האירוסין או מן הנישואין. ורבותינו נחלקו בדבר, והכל מודים שלא דיבר הכתוב בפנויה; ומעתה, כיון שלתמר לא היתה "זיקת בעל", שהרי לא היתה נשואה ואף לא מאורסת – מאיזה טעם דנוה לשריפה!?"

[יש מפרשים שכתבו (רד"ק. וראה גם רשב"ם ורמב"ן; מהרש"ל, הובא בשפתי חכמים) שכיון ותמר היתה שומרת יבם, לכן נחשבה שיש לה "זיקת בעל", ואין דינה כ"פנויה".

לקראת שבת

ז

אבל מובן שחידוש גדול ביותר לומר כן (שבגלל היותה שומרת יבם, לכן נחשב הדבר "זנות" כאילו היתה מאורסת או נשואה). זאת ועוד: כבר נתבאר במק"א (ראה במדור זה אשתקד, ובארוכה ע"ד ההלכה ראה להלן במדור "חידושי סוגיות"), כי לפי רש"י – בדרך "פשוטו של מקרא" – לא היתה תמר נחשבת ל"שומרת יבם" כלל, וכפי שמוכח מזה שגם לאחר כל המעשה וכו', עדיין לא נתנה יהודה לשלה יבמה, אלא המשיך בעצמו לחיות עמה כבעל ואשתו].

ויש להוסיף ולהקשות, שאפילו אם נפרש שלתמר כן היתה "זיקת בעל" – הרי דין זה של "באש תשרף" הוא חידוש שנתחדש בפרשת אמור, היינו: זמן ממושך לאחר מתן תורה, ואיך אפשר לומר שזהו הטעם שדנו את תמר בדין זה זמן כה רב לפני מתן תורה?!

ב. וצריך לומר בפשיטות, שאין כוונת רש"י להדין של "ובת איש כהן כי תחל לזנות . . באש תשרף", שהרי דין זה נתחדש רק לאחר מתן תורה (בפ' אמור), וגם אז – הרי זה רק בארוסה או נשואה ובוודאי שלא בפנויה; ואכן מדויק הדבר, שאף שבמדרש רבה על אתר (ב"ר פפ"ה, י"ד) הביאו את הפסוק "ובת איש כהן גוי", הרי רש"י שינה מהמדרש והשמיט פסוק זה – כי אינו שייך לענינו (לפי הפשט).

והנה, המפרשים כאן (רא"ם. גור אריה. ועוד) מציינים לדברי הגמרא (עבודה-זרה לו, ב), ש"בית דינו של שם" גזרו על הזנות – ולשיתתם, זהו הטעם שנתחייבה תמר מיתה, מחמת שעברה על גזירה זו שהיתה קיימת אז.

ואף שגזירת "בית דינו של שם" היתה על כל אשה, ולא רק על "בת כהן" – מבארים המפרשים (חזקוני. ועוד), שאם היתה סתם אשה מן השוק, אז היו דנים אותה במיתה קלה יותר (שהרי "רוב מיתות בני נח בסייף"); וזה שדנו אותה דוקא לשריפה, שהיא מיתה חמורה – הוא "לפי שהיתה בה מעלה יתירה שהיתה בת כהן".

[וז"ל הרא"ם: "ונראה לי שאין הטעם שאמרו . . 'בתו של שם היתה ולפיכך דנוה בשריפה', אלא על מין המיתה, למה בשריפה ולא במין אחר; אבל לא על המיתה עצמה, ופירוש 'ולפיכך דנוה בשריפה', כלומר: ולא במיתה אחרת. אבל מה שגזרו עליה מיתה, נוכל לומר שעשו זה . . מפני שהיה הדור פרוץ . . מה שדנוה במיתה משום גזירה הוא"].

אבל קשה לפרש כן בשיטת רש"י בפירושו עה"ת, כי לפי זה נמצא ש"העיקר חסר מן הספר":

רש"י מבאר רק את הפרט הצדדי, זה שדנו את תמר דוקא לשריפה ולא למיתה אחרת – אך אינו מזכיר כלל, ואפילו לא ברמז, שהיתה אז גזירה כללית של מיתה על כל פנויה שזינתה, שזהו הרי יסוד כל הענין!

ג. ולכן נ"ל, שלדעת רש"י – ב"פשוטו של מקרא" – לא היתה אז גזירה על כל פנויה שזינתה.

והראיה לכך פשוטה היא – מתוך הענין גופא:

לקראת שבת

מזה עצמו שתמר הלכה וישבה "בפתח עינים", "בפרשת דרכים", באופן כזה ש"וראה יהודה ויחשבה לזונה" (פרשתנו לה, יד-טו) – ולא יראה מפני עונש מיתה – מוכח שלא היו דנים אז זונה למיתה;

יתירה מזו: באם היתה אז גזירת מיתה על פנויה שזינתה – איך יתכן כי יהודה מצידו ילך ויעשה מעשה שיש עליו גזירת מיתה!?

[ומה שכתב רש"י בפ' וישלח (לד, ז) לגבי מעשה דינה (שהיתה פנויה): "שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול", הרי רש"י עצמו מפרש שם "וכן לא יעשה - לענות את הבתולות", היינו, שכאשר מדובר בפנויה האיסור הוא רק באופן של עינוי;

אך בנידון דידן לא היה בזה סרך עינוי כלל, וכפי שדייק יהודה ואמר לתמר "הבה נא – הפנינו עצמך ודעתך לכך" (פרשתנו לה, טז ובפרש"י), היינו, שהיה מתוך דעת והסכמה מלאה, ועל זה לא היתה גזירה].

ד. אמנם אף שבכלל לא היתה אז גזירה ואיסור על פנויה שזינתה, הרי כשמדובר על אשה מיוחדת ומיוחדת, "בת כהן" - היה לה גדר מיוחד, ודוקא אצלה החמירו שאם תזנה תתחייב בשריפה, אפילו אם פנויה היא.

זוהי איפוא כוונת רש"י באומרו "בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשריפה":

אין כוונתו להדין של "ובת איש כהן כי תחל לזנות גו" – שהרי דין זה נתחדש רק לאחר מתן תורה, וגם הוא אמור דוקא בארוסה או נשואה ולא בפנויה;

וגם אין כוונתו שהיתה אז גזירה כללית על כל פנויה שזינתה – שהרי רש"י לא הזכיר מאומה מגזירה כזו, ואדרבה, מפשטות הכתובים משמע שלא היתה אז גזירה כזו;

אלא כוונתו היא לגדר מיוחד שהיה קיים אז דוקא אצל "בת כהן", שמפני כבוד משפחתה היה עליה לשמור על הנהגה מתאימה ונעלית, באופן כזה שאם זנתה – אפילו פנויה – הרי היא מתחייבת שריפה.

ה. ועדיין יש לשאול: אם בתור בת כהן שזינתה היתה תמר מחוייבת שריפה (לפי הגדר דאז, כנ"ל בארוכה), כיצד נפטרה מעונש זה לאחר שנודע שהיא מעוברת מיהודה (פרשתנו לה, כו ובפרש"י)?

והביאור בזה:

על הפסוק "הכזונה יעשה את אחותנו" (וישלח לד, לא), מפרש רש"י "הכזונה – הפקר". שהפירוש בזה הוא, ש"זונה" היא דוקא אחת כזו שמפקירה עצמה. וכל' רש"י בפ' תצא (כג, יח) "מופקרת . . לזנות" (וראה גם השגות הראב"ד להל' אישות פ"א ה"ד).

ומעתה, כאשר ראו שתמר מעוברת ולא ידעו על מה ולמה, חשבו שהיה זה באופן של "מופקרת לזנות", דבר שאינו מתאים כלל עם מעלתה בתור "בת כהן";

לקראת שבת

אך כאשר נודע שהיא מעוברת מיהודה, היינו, שלא היה זה מתוך הפקרות אלא מטעם מיוחד ולאיש מיוחד וכו', שוב נודע שאין היא בכלל "זונה" ופטורה מעונש.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

עסוק בשקו ובתעניתו

וישב ראובן אל הבור

במכירתו לא הי' שם . . עסוק הי'

בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי

אביו

(לז, כט. רש"י)

לכאורה תמוה: מכיון שידע ראובן שברצון השבטים להזיק ליוסף, הנה אף ש"עסוק הי' בשקו ובתעניתו", הרי הי' יכול להישאר בסמיכות מקום, ולשמור על יוסף, ומדוע עזבם והלך למקום אחר?

ויש לומר בזה לפי פשוטו: לפני זה כתוב בפסוק "וישבו לאכל לחם", שהאחים סעדו באותה שעה. וא"כ לא הי' שייך שראובן ישאר בסמיכות מקום, כי בהיותו שרוי בתענית, היו חושדים אותו האחים דזה שנשאר אתם הוא רק בכדי לשמוע מה בפיהם אודות יוסף, ולהפר מזימתם.

וא"א הי' לו להסתיר מאחיו זה שהוא שרוי בתענית כי הרי הי' לבוש ב"שק", וא"כ הי' בולט שעוסק בתשובה ובתענית, ולכן היו חושדים בו מדוע נשאר אתם לסעודה.

ולכן הי' מוכרח לעזבם למשך הזמן שאכלו. וכשהגיע חזרה כבר הי' מאוחר מדי, שמכרו את יוסף כבר.

(ע"פ שיחת ש"פ וישב תשל"ו)

חלומותיו של יוסף

ויחלום יוסף חלום . . ויחלום
עוד חלום אחר

(לז, ה-ט)

בפתרון חלומות פרעה אמר יוסף "ועל השנות החלום אל פרעה פעמים, כי נכון הדבר מעם האלוקים וממהר האלוקים לעשותו".

והקשה בחזקוני, "והלא חלומותיו של יוסף עצמו נשנו, ולא נתקיימו עד לאחר עשרים ושתים שנה"? וכן הקשו גם בריב"א וברשב"ם. ותירצו באופנים שונים.

ויש לבאר בפשטות:

שני חלומותיו של פרעה הראו על אותו מאורע, וממילא זה שנשנה החלום פעמיים הוי סימן שהמאורע ייתקיים במהירות.

משא"כ חלומותיו של יוסף רמזו לשני מאורעות שונים. החלום הראשון בו השתחוו רק אלומותיהם של אחיו לאלומת יוסף רמז לזמן בו השבטים בלבד השתחוו אל יוסף, לפני שהגיעו יעקב ובני ביתו למצרים. והחלום השני בו גם השמש והירח (נוסף ל"א הכוכבים) השתחוו ליוסף, רמז לזמן שגם יעקב ובלהה השתחוו ליוסף.

ועפ"ז נמצא שהחלום לא נשנה פעמיים, אלא היו שני חלומות שונים, ואין כאן סימן שיתקיימו במהירות. וק"ל.

(ע"פ שיחת מוצאי זאת חנוכה תשמ"א)

יינה של תורה

משמעות הדרשה "והבור ריק אין בו מים - אבל נחשים ועקרבים יש בו"

התורה אינה צריכה לכתוב בפירוש "נחשים ועקרבים יש בו" - דכיון ש"אין בו מים", מוכרח שיש בו נחשים ועקרבים / למה נמשלה התורה למים / היוונים ביקשו לאבד את הביטול לקב"ה שבתורה / נס חנוכה הי' דוקא על שמן טהור / "עד דכליא ריגלא דתרמודאי"

בסוגיא דחנוכה¹, אגב דיני הדלקת הנר, מביאה הגמ' דרשה על פסוק בפרשתנו: "ואמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משמי' דרבי תנחום: מאי דכתיב 'והבור ריק אין בו מים', ממשמע שנאמר 'והבור ריק' איני יודע שאין בו מים? - אלא מה תלמוד לומר 'אין בו מים' - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו". דרשה זו הובאה אגב אורחא כדרך הגמרא באשר המאמר הקודם בדיני חנוכה הוא מאותו מ"ד ("אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמי' דרבי תנחום, נר של חנוכה כו"). אמנם, כיון שכל דבר בתורה הוא בתכלית הדיוק, וודאי שיש שייכות בין דרשה זו לחנוכה.

ובמיוחד ע"פ דברי השל"ה ריש פרשתנו, שעניין חנוכה נרמז בפרשה. וכיון שדרשה זו היא על פסוק בפרשת וישב שקוראים (לפעמים) בחנוכה, בוודאי שיש שייכות ביניהם.

(1) שבת כב, רע"א (וכן בחגיגה ג, א).

לקראת שבת

חז"ל אמרו "אין מים אלא תורה"² ואין דרשה זו יוצאת מכלל זה. דגם כאן "והבור רק אין בו מים" רומז למי התורה. וכמפורש במדרש³: "בור רק – נתרוקן בורו של יעקב, אין בו מים – אין בו דברי תורה שנמשלו למים".

וזהו הרמז בדרשת רז"ל "מים אין בו – נחשים ועקרבים יש בו", דכאשר "אין בו דברי תורה" אזי במילא "נחשים ועקרבים יש בו", ואין שום מצב ממוצע, דכיון שנתרוקן מדברי תורה הרי מיד נעשה מלא נחשים ועקרבים. ולכן לא פירשה התורה שבבור היו נחשים ועקרבים, כי כשכתבה בסתם "אין בו מים", הרי אנו מבינים מעצמנו ש"נחשים ועקרבים יש בו" – עניינים המנגדים לקדושה (ויומתק ביותר שבמדרש-רבה דרשה זו ד"אין בו דברי תורה שנמשלו למים" נסמכה לדרשה ד"מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו").

ובאמת נמצא כזו גם בתורת מורנו הבעל-שם-טוב⁴ עה"פ "וסרתם ועבדתם": "כאשר האדם מפריד את עצמו מהשי"ת מיד הוא עובד עבודה זרה, ולא יש דבר ממוצע".

אמנם לכשנבוא לעיין בתוכן עניין זה, הרי הוא מוקשה:

התינח בתורת הבעש"ט, אפשר להבין דכאשר אדם נפרד ומתנתק ח"ו מהבורא ית', הרי הוא מראה בזאת, שמחשיב את עצמו לדבר חשוב בפני עצמו, וזהו עבודה-זרה (בדקות עכ"פ), וכדאי' בספר תניא קדישא⁵ "כי עיקר ושרש ע"ז הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום"⁶. אמנם בנידון דידן הוא קשה במאוד: וכי בגלל שאין האדם מלא בדברי תורה נעשה מנגד והיפך הקדושה – נחשים ועקרבים!?

גם צריך להבין: ידוע שאחי יוסף סברו שע"פ דין יש להורגו (מדין רודף בהיותו "נוכל ומתנקש בנפשם להמיתם"⁷ או מטעמים אחרים, כפי שנתבאר במפרשי התורה⁸) – וא"כ איך אפשר לומר שבזאת שרצו להרוג את יוסף, אזי "נתרוקן בורו של יעקב" . . אין בו דברי תורה". (דמזה משמע שהשבטים לא התחשבו, ח"ו, בדיני התורה – בה בשעה שלדעתם הכל הי' ע"פ ד"ת)?

(2) ב"ק יז, א. וש"נ.

(3) ב"ר פרשתנו פפ"ד, טז.

(4) צוואת הריב"ש סע"ו (קה"ת תשל"ה). וראה הערות וצינונים שם.

(5) פכ"ב.

(6) וענין זה מבואר בתניא שם באריכות מפ"כ ואילך.

(7) ספורנו פרשתנו לז, יח.

(8) אוה"ח שם, כ. מפרשי רש"י בפרשתנו. פרשת דרכים בתחילתו. ועוד.

לקראת שבת

יג

אלא שמקודם צריך להבין בעומק דרו"ל שהתורה נמשלה למים. דהרי התורה נמשלה לכמה דברים, ללחם, יין, שמן⁹ וכו'. ובוודאי שכל דבר שאליו נמשלה התורה – ה"ז מתאר גדר ותכונה אחרת שבתורה. ובענייננו, "למה נמשלה דברי תורה למים . . לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה"¹⁰. והיינו שעניין ה"מים" שבתורה הוא הביטול והשפלות הנדרשים מהלומד בשעה שלומד תורה¹¹.

והשתא יובנו דברי המדרש הנ"ל, ש"נתרוקן בורו של יעקב . . אין בו דברי תורה": וודאי למוד השבטים תורה ונהגו ע"פ דיני התורה, כפשוטו. אלא שהי' חסרון (לפי ערכם וגודל מעלתם) בעניין הביטול שבתורה (כידוע מהא ש"המלך כיון שכרע (בברכה ראשונה דשמ"ע) שוב אינו זוקף¹² ונשאר בכריעתו וביטולו כל השמו"ע, יתר על שאר בני העם – שמפני מעלתו צריך הוא לביטול עליון יותר). וע"כ אמרו שחסר ה"מים" שבבורו של יעקב, והכוונה על הביטול וההכנעה בתורה.

רק שלפ"ז מתחזקת השאלה האמורה: כיצד אפשר לומר, שבגלל שחסר לאדם (לא בלימוד וידיעת התורה, אלא רק) בביטול והשפלות בשעת לימוד התורה – יהיו אצלו "נחשים ועקרבים" המנגדים לתורה!?

הביאור בזה:

עיקרה של תורה הוא, שעל-ידי הלימוד בה מתקשרים עם נותן התורה. וכדברי הב"ח הידועים¹³ "דכוונתו ית' מעולם היתה שנהי' עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה".

ומשום הכי השפלות והביטול הם תנאים הכרחיים ועיקריים: כל זמן שהאדם מחשיב את עצמו למציאות בפני-עצמה, הנה מכיון שהאדם מוגבל בהגבלות וההגדרות של יושבי בתי חומר, נברא, אין בכוחו להתאחד ולהתייחד עם נותן התורה שהוא אינו מוגבל ולמעלה מעלה מגדרי הנבראים; ורק עי"ז שהלומד עומד בשפלות והכנעה, מתוך ביטול בתכלית, ומרגיש שאין הוא נחשב למציאות כלל כלפי הבורא ית', הנה עי"ז ה"ה יוצא מההגבלות וההגדרות של יושבי בתי

9) ראה ברכות, נז, סע"א. – לחם ויין. ע"ז לה, א. – יין. תענית ז, א. – מים יין חלב. שהש"ר עה"פ לריח שמניך טובים – שמן. ועוד.

10) תענית שם.

11) ועד"ז למעלה, כביכול – דבח' מים היא "ענוותנותו" של הקב"ה, מה ש"התורה ירדה ממקום כבודה . . ומשם נסעה וירדה בסתר המדריגות" (תניא פ"ד).

12) ברכות לד, רע"ב.

13) טור או"ח סי' מז.

לקראת שבת

חומר, המרגישים את עצמם כאילו הם דבר נפרד בפ"ע, ויכול הוא להתקשר ולהתאחד עם הבלי-גבול של נותן התורה.

ובזאת יובן המשך הדברים בתפילה: "ונפשי כעפר לכל תהי' – פתח לבי בתורתך", דלכאורה קשה: לימוד התורה צריך להיות מתוך חיות, הבנה והשגה, ואילו "ונפשי כעפר לכל תהי'" שולל מהאדם את מציאותו ומבטלה, ואיך אפשר לעסוק מתוך חיות בהבנה וכו' אם האדם אינו כלום?

אלא שבאמת הא בהא תליא: התנאי ל"פתח לבי בתורתך" – תורה שלך, כיצד נעשה האדם כלי לתורת ה' הבלי-גבול, רק כאשר "ונפשי כעפר לכל תהי'" – שהוא "כעפר לכל" ש"הכל דשין עליו"¹⁴ ואזי הוא "כלי קיבול" לתורת השם. דאחרי ההכנה וההכשר מצווה דהביטול והדביקות קודם הלימוד – יבוא גם אח"כ כאשר משכיל ומעיין בכל כח שכלו בהסוגיא, שלא יישכח על "נותן התורה" ויוכל להבין גם את התורה הק' (שהיא למעלה מהעולם).

ועכשיו יובן היטב מאמרם ז"ל "מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו":

מכיוון שעיקרה של תורה הוא הקישור וההתאחדות עם נותן התורה, קישור שנעשה מכח הביטול וההכנעה של הלומד – לכן בלימוד התורה יש אך ורק ב' אפשרויות: התאחדות עם נותן התורה, והתנגדות רח"ל אליו ("נחשים ועקרבים"), ואין מושג שיהודי לא יתאחד וגם לא יתנגד – אם "מים אין בו" אזי מוכרח ש"נחשים ועקרבים יש בו". דאם חסר בהביטול וההתאחדות ("מים") לנותן התורה – זהו בגלל שהאדם הוא בגאווה וישות, שע"ז אומר הקב"ה "אין אני והוא יכולין לדור בעולם"¹⁵, ויתירה מזו: "כאילו עובד עבודת כוכבים . . כפר בעיקר"¹⁶.

ועל זה אמר המדרש שבשעת מכירת יוסף "נתרוקן בורו של יעקב . . אין בו דברי תורה": אצל השבטים לא חסר ח"ו מאומה מידיעת התורה ולימודה בשעת מכירת יוסף, וגם ע"פ הבנתם לא היה זה שלא ע"פ דין; רק שלגודל מעלתם נחסר אצלם מה"מים" שבתורה – בביטול, ולכן הפס"ד שלהם בנוגע לעונשו של יוסף לא הי' מכוון אל האמת.

וזוהי השייכות המיוחדת בין דרשת חז"ל "מים אין בו נחשים ועקרבים יש בו" לחנוכה (כנ"ל שלפעמים קוראים פרשה זו בחנוכה, ודרשה זו הובאה בגמרא בסוגיא דחנוכה):

14) ראה עירובין נד, א: "אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו – תלמודו מתקיים בידו".

15) סוטה ה, א.

16) שם ד, ב. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג. שו"ע אדה"ז סקנ"ו ס"ג.

לקראת שבת

טו

כשמזכירים את הנס בהודאה ד"ועל הניסים", אומרים "כשעמדה מלכות יון הרשעה כו' להשכיחם תורתך וכו'". וידוע הביאור בזה¹⁷ שכוונת היוונים לא הייתה להשכיח את בני ישראל מהתורה לגמרי, אלא היוונים הסכימו שילמדו תורה מצד החכמה והשכל שבה, ורק את ה"תורתך" שבתורה – זאת אשר התורה היא תורת ה' רצו להשכיח ח"ו מישראל.

ולכן הם טמאו את כל השמנים שבהיכל, ולא איבדו אותם. דכיוון ששמן מורה על חכמה¹⁸ (כידוע לידועי ח"ן) – לא כיוונו לאבד את החכמה, ורק לטמא אותה ולהסיר ממנה את הקישור והשייכות עם הקב"ה.

גם הנס שעשה הקב"ה לישראל בחנוכה התבטא (גם) בזה שמצאו פך שמן טהור, אף שע"פ דין ה' מותר להדליק אז בשמן שאינו טהור (שהרי "טומאה הותרה בציבור"¹⁹) – כיון שמהות הניצחון דנס חנוכה, ה' הא גופא שהשמן נשאר טהור, וחכמת התורה שלא הופרדה רח"ל מנותן התורה נשארה בטהרתה.

כל זה עולה כפתור ופרח עם העניין המבואר למעלה ד"מים אין בו, נחשים ועקרבים יש בו" – שעיקר התורה הוא ההתאחדות עם הבורא, ע"י הביטול וההכנעה אליו (מים). וכשרח"ל חסר בעניין המים, אזי יש "נחשים ועקרבים" דהיפך הקדושה.

וכמרומו גם בהדלקת נר חנוכה "עד דכליא ריגלא דתרמודאי"²⁰, ד"תרמוד" אותיות "מורדת"²¹ – שתיכף ומיד כשמדליקים את נרות המצווה, ומגלים את ה"שמן טהור" – "על פתח ביתו מבחוץ", מיד יתפרדו כל פועלי און ומתבטלים הנחשים והעקרבים המנגדים לאלוקות. ובאור זה מאירים את חשכת הגלות ומביאים את הגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

(17) ראה סה"מ תש"א מאמר ד"ה מאי חנוכה. ועוד. ולביאור ענין זה באריכות ראה לקוטי שיחות ח"ג עמ' 815.

(18) ראה הגהת הרח"ו לזח"ב קמז, ב. ועוד.

(19) יומא ו, ב.

(20) שבת כב, א.

(21) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא. קהלת יעקב ע' תרמוד. ועוד (ראה לקו"ש ח"ה ע' 448 בהערות). וראה לקו"ש ח"ג ע' 811 הערה 3 רמז לזה בנגלה.

פנינים

דרוש ואגדה

עלי' וירידה בעבודת ה'

הנה חמיך עולה תמנתה

(יו, יב)

בשמשון הוא אומר וירד שמשון גו'
תמנתה, בשפוע ההר היתה יושבת,
עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן
(לח, יג. רש"י)

יש לבאר זה בדרך הדרוש:

כאשר אדם מטפס ועולה בהר א"א לו לנוח
ולעמוד במקומו אפי' לרגע אחד, כי מכיון שההר
הוא בשיפוע הרי באם יפסיק עלול הוא ליפול
ולהסתכן ח"ו.

וכמו"כ הוא בעבודת האדם לקונו - "מי יעלה
בהר ה'", שא"א לאדם להסתפק במצבו ולנוח
לרגע מעליתו בקודש, כי בכל זמן ועת ה"ה נמצא
"בשיפוע ההר" - במצב של סכנות רוחניות, ובאם
ינוח לרגע, עלול הוא ליכשל ולבוא לידי "ירידה"
ח"ו.

וזה רמז הכתוב בזה שאצל "תמנה", ד"בשפוע
ההר היתה יושבת", לא כתוב לשון ישיבה ועמידה,
כ"א לשונות של עלי' וירידה, כי "בשפוע ההר" גם
עמידה במקומו ירידה היא. ובכל מצב שבו נמצא
האדם ה"ה או בירידה או בעלי'.

(ע"פ לקווי"ש ח"י עמ' 122 ואילך)

חילוק חלומותיו של יוסף לפרעה

והנה השמש והירח ואחד עשר
כוכבים. משתחווים לי

(לז, ט)

בפרשתנו מסופר אודות ב' חלומות יוסף שהיו
דומים זה לזה, וכן בפרשת מקץ מסופר אודות ב'
חלומות שחלם פרעה.

וחילוק ביניהם: אצל יוסף בחלום הראשון חלם
אודות ה'אלומות' - עניני הארץ, ובחלום השני
אודות השמש והכוכבים - ענייני השמים. אמנם
אצל פרעה בתחילה חלם אודות ה'ז' פרות - מין
החי, ולאחמ"כ חלם אודות ז' שבלים - מין הצומח.

וכאן רואים החילוק בין יהודי לגוי:

יהודי שייך לא רק לענייני הארץ אלא גם
לענייני שמים - רוחניות. ואילו הגוי שייך רק
לענייני ארץ, ובזה גופא "פוחת והולך" (קודם מין
החי ולאח"מ מין הצומח, הפחות ממנו).

וכמסופר אודות כ"ק אדמו"ר הרי"צ
מליובאוויטש נ"ע, שבעת שבתו במאסר אצל
הסובייטים, הנה בא' החקירות, איים עליו החוקר
באמצעות אקדח. ואמר לו כ"ק אדמו"ר הרי"צ
נ"ע: דבר זה יכול להפחיד רק את אלה שיש להם
אלילים רבים ועולם אחד. משא"כ אלה שיש להם
א-ל אחד ושני עולמות אינם מפחדים מדבר כזה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 805)

חידושי סוגיות

בחיוב תמר לשריפה מדין בת כהן שזינתה

יקשה דבלא התראה ועדים ליכא שם איסור "בת כהן שזינתה" / יפלפל בשיטת רש"י אי הי' בתמר דין שומרת יבם / יסיק דהי' עונשה מן הדין ע"י קבלה שקבלו בני נח / יתרץ סברת המ"ד דהוי שם איסור בלא עדים והתראה ע"פ שיטתו בכ"מ בש"ס

.א.

יקשה דבלי התראה ועדים לא הוי שם איסור כי ליכא "חילול בית אבי", ויוסיף להקשות דפנוי' היתה

בענין דין שריפה שנוזכר בפרשתנו (לח, ד) גבי תמר, "זנתה תמר כלתך גו' הוציאוה ותרף", מצינו מבואר בדרשות חז"ל (ב"ר פפ"ה, יו"ד. תנחומא בובער פרשתנו יז) שהי' בה עונש שריפה מדין בת כהן שזינתה, והובאו דבריהם בפרש"י על אתר: "אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך¹ דנוה בשריפה".

ולכאו' יש בזה תימה גדולה, היאך מצינו לומר כלל דין שריפה בתמר, הא כל עונש שריפה בבת כהן שזינתה הוא משום "את אבי' היא מחללת (ולכן, כהמשך הכתוב) באש תשרף" (אמור כא, ט), וכבר קיי"ל להדיא (שו"ע אדה"ז סי' קכח סנ"ד) "שלא נאמר את אבי' היא מחללת אלא כשזינתה בעדים והתראה וכשהעידו בפני סנהדרין", פי' דכל גדר האיסור הוא בחילול בית אבי', ובלי עדים

(1) ראה גם תיב"ע כאן: הלא בת כהן היא כו'.

לקראת שבת

והתראה אין כאן חילול. ונמצא, דבאיסור זה אין ענין עדים והתראה רק מגדר דיני עונשין (שאין עונשין בלא עדים והתראה וב"ד כו), אלא הוא מדין האיסור עצמו, דבלא עדים והתראה אין כאן חילול בית אבי ולא הוי ב"שם איסור" דבת כהן שזינתה.

וא"כ, בנדו"ד גבי תמר שלא היו עדים והתראה ולא העדאה בב"ד², הנה אף את"ל שבשאר איסורי שמרו אז כל האיסורין כמו אחר מ"ת (ואחר שהי' בזה שם האיסור היו עונשין אף בלא העדאה בב"ד וכו'), כי עדיין לא נתחדש אז גדר סנהדרין להיות העונש תלוי בהן, ורק אחר מ"ת ניתנה תורה ונתחדשה הלכה), מיהו הכא לא הוי כלל בגדר בת כהן שזינתה להעניש עליו, כיון שלא הי' כאן חילול בית אבי, ומהו שאמרו דנתחייבה שריפה מדין זה.

איברא, דכבר הוכח במק"א (ראה לעיל במדור "פשוטו של מקרא" באריכות הפלפול) דלשיטת רש"י בפירושו על התורה, ודאי שא"א לומר דחיוב שריפה זה שהי' קודם מ"ת הוא מדין עונש זה הנזכר בתורה בבת כהן שזינתה, דהא אף שקיימו האבות כל התורה כו' (כמשי"ת להלן), מיהו, אפי' אחר מ"ת³ שכבר הי' חיוב מצוות מדינא עדיין לא נתחדש דין שריפה בבת כהן עד שציוה ע"ז הכתוב (אמור כא, ט).

ותו, הא אפי' אחר שניתנה תורה ונתחדשה הלכה להיות בת כהן שזינתה נשרפת, אין עונש שריפה זה אלא בשזנתה מן האירוסין או מן הנישואין, ו"הכל מודים שלא דיבר הכתוב בפנוי" (פרש"י אמור כא, ט), ותמר הלא פנוי' היתה שכבר מת בעלה קודם לזה (ועיין לעיל שם אריכות כל הענין, ושיטות מפרשי התורה בזה). ולכך נת' שם ששיטה אחרת לרש"י בזה, כפי שיובא להלן.

2) ופשוט שאין לומר, שמכיון שהי' "כמשלש חדשים" וכריסה בין שיני' א"צ לעדים (ואדרבה: הבזיון בזה הוא עוד יותר מכמו כשיש עדים) – שהרי אי"ז הוכחה שהיא מופקרת [כי אפשר שנתייחד לאיש אחד או שזה הי' רק פעם אחת (שבאופן זה אינה "זונה" – ראה לעיל במדור "מקרא אני דורש" ס"ה), ויתרה מזה – הרי אפשר שנתעברה משלה] ואדרבה, ממה שאנשי המקום אמרו ש"לא היתה בזה קדשה" ה"ז מוכיח שנתעברה שלא ע"י זנות. ואף שמקודם שאמר יהודה "ממני היא מעוברת" אמרו בודאות (אף שצ"ע – על יסוד מה. ויש לקשר זה עם: היש חזקת כשרות בב"ג, גדרי ההגדרה בעריות הנ"ל והפרצה בזה וכו'. ואכ"מ)

"זנתה תמר גו' הרה לזנונים" ועד שדונה לשריפה – מ"מ בנוגע לבזיון, הוא דוקא כשישנם עדים שזנתה, וכל זמן שאין עדים, אינה מבזה את אבי', מכיון שאפשר שנתעברה שלא ע"י זנות ועיבורה אינו הוכחה בזה.

3) וכמו במקלל, אף שגם מקודם ידעו שהוא איסור חמור [שלכן "וינחמה במשמר גו'" (אמור כד, יב)], בכ"ז "לא היו יודעים אם חייב מיתה" עד שהי' הציווי על זה – ועד"ז במקושש (רש"י שם). ולהעיר אשר אשת איש שזינתה (שקודם שנאמרה פ' אמור – גם בת כהן בכלל זה, וקודם שנאמרה פ' כי תצא – כב, כד – גם בארוסה כן הוא) אין דינה בשריפה וכמבואר גם בפרש"י עה"ת (קדושים כ, י).

לקראת שבת

יט

ב.

יפלפל בשיטת רש"י אי הי' בתמר דין שומרת יבם

והנה, לענין הקושיא דתמר פנוי' היתה – יש מהמפרשים (רד"ק כאן. וראה גם רשב"ם ורמב"ן כאן) שביארו דלפי דיניהם היתה שומרת יבם חשובה כאשת איש, ותמר שומרת יבם היתה, ולכך הוי בגדר בת כהן שזינתה מן האירוסין או מן הנישואין.

אבל תירוץ זה אינו אליבא דשיטת פירוש רש"י על המקראות, דהא לא אשתמיט בשום דוכתא שיזכיר רש"י בפירושו גדר זה, ששומרת יבם חשובה כאשת איש (ונמצא שדבריו כאן יש להם ביאור אף בלא חידוש זה, דאל"כ הו"ל להזכירו).

ועוד יש להעמיק בשיטת רש"י בזה בפירושו על הכתובים, להוכיח גם מדברי רש"י במק"א דלא ס"ל גדר שומרת יבם בתמר כלל ועיקר. דהנה, על הכתוב (פרשתנו לו, לה) "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו" – פי': "ר' יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום, ר' נחמי' אומר כנעניות היו אלא מהו כל בנותיו כלותיו כו", ונת' בזה במק"א (לקו"ש ח"ה שיחה ב לפ' ויחי) בטעם שהביא רש"י גם הפירוש דר' נחמי' (אף שלכאור' אינו "פשוטו של מקרא"), כי כיון שלר' יהודה עכצ"ל שנשאום (והטעם לזה – מבואר בארוכה בלקו"ש שם. וכמ"ש רש"י עצמו שם: ונשאום), נמצא שאף פירושו אינו שלם, כי אף שלבני נח מותר לישא אחיות מן האב (רש"י וירא כ, יב) מיהו ס"ל לרש"י בדרך הפשט דמסתברא שקיימו השבטים כל התורה עד שלא ניתנה (ועכ"פ בחיי יעקב).⁴

וא"כ, את"ל דתמר שומרת יבם היתה, לכאורה הי' לנו להקשות עפ"ז במה שגבי "ולא יסף עוד לדעתה" (פרשתנו לח, כו) דכתיב בסוף מעשה יהודה ותמר, כ' רש"י שיש לפרשו גם "ולא פסק", וקשיא, דבזה עבר על דברי התורה, כי באותה שעה היתה תמר שומרת יבם לשלה (שהי' מבאי מצרים), וכיון ששמר יהודה דין יבום ככל המצות (ובפרט שמצינו להדיא שהקפיד יהודה במצוה זו, שהרי אמר לאונן "בא אל אשת אחיך ויבם אותה" (פרשתנו לח, ח^ה)) הי' אסור לתמר כי מחיוב עשה ד"יבמה יבא עלי' גו" (תצא כה, ה) מסתעף גם הלאו ד"לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר" (שם).⁶

4) ראה בענין זה בארוכה בלקו"ש ח"ה שיחה ב' לפ' ויחי.

5) וראה גם ב"ר פפ"ה, ה: יהודה התחיל במצות יבום תחלה. (אבל ממה שהרמב"ם (הל' מלכים רפ"ט) לא הזכיר זה גבי המצות שהיו לפני מ"ת – משמע שלא ס"ל כן).

6) ברד"ק כאן פסוק כד (וראה גם רמב"ן פסוק ח. דעת זקנים מבעה"ת עה"פ. אוה"ח פסוק כד) אשר אז הי' מייבם גם אבי המת (אלא שהאח הי' קודם לאב), ועפ"ז הי' אפשר לתרץ לכאורה שענין היבום שהי' נהוג גם אצל האומות דחה האיסור דאשת הבן שלא נצטוו עליו (וע"ד המבואר בלקו"ש ח"ה ע' 145 ואילך).

אבל בפירש"י אין לומר כן – דא"כ הו"ל לרש"י להודיע החידוש שגם האב הי' מייבם ונושא אשת הבן. ובפרט שלא נמצא זה בשום מקום בתנ"ך, במשנה, בגמרא וכו'. ומרז"ל ב"ר (פפ"ה, ה) דיהודה קיים מצות יבום – קאי על מש"נ ויבם אותה (וכמפורש בשהש"ר עה"פ ישקני פ"א, ב (ה)), ויק"ר פ"ב, יו"ד) שמדבר באח ולא באב. ולהוסיף שגם לדעת הרמב"ן וכו' שלפני מ"ת הי' יבום גם באב, צ"ע – דלאחרי שנתעברה ממנו הרי כבר קיים ענין היבום, ולמה לא פסק לדעתה אח"כ (אף ש"ל בדוחק שגם לפני מ"ת ענין היבום הוא לא רק "והקם זרע" להמת, כ"א

לקראת שבת

(ובשלמא הא דתמר כלתו היתה, שלכאו' אסורה מדין "ערות כלתך לא תגלה" (אחרי יח, טו), י"ל שבדרך פשטות המקרא (וכידוע, שרש"י אזיל בדרך פירוש הפשט אפי' היכא דלא הוי כהלכתא ע"פ דרשות חז"ל וכו') – ליכא איסור בכלתו אחר שמת בנו, ותמר אלמנה היתה באותה שעה⁷. וראי' לדבר: חדא, דגבי "ערות אשת אביך" (אחרי יח, ח) פרש"י "לרבות לאחר מיתה", נמצא דבעינן לריבוי מיוחד לאחר מיתה בכג"ד ("אשת בנך" ודאי דמי ל"אשת אביך"). ועוד, דאפי' את"ל⁸ דמאשת אב ילפינן בבנין אב לכל עריות⁹, מיהו עדיין י"ל דשאני איסור "כלתך" מכולם כי טעם האיסור וגדרו נתפרש בכתוב¹⁰ – "תבל עשו" (קדושים כ, יב), היינו ש"מבלבלין זרע האב בזרע הבן" (פרש"י שם)¹¹, וא"כ מסתברא ע"פ פשט הכתוב דלאחר שנתאלמנה או נתגרשה¹² מבנו דליכא חשש בלבול – מותרת לו. ולהוסיף עוד בנדו"ד, דאפי' אי נימא דבדרך כלל שפיר שייך גדר "בלבול" גם אחר מיתת הבן, מצד בלבול זרע האב בזרע הבן שבעבר, שעתה נעשה עי"ז "תבל"¹³, מיהו הכא בניו של יהודה שנישאו לתמר (ער ואונן) כבר השחיתו זרעם (פרשתנו לח, ז) (ובפרש"י שם). ט¹⁴ וליכא "תבל". אבל כ"ז לענין איסור אשת הבן, אבל עדיין קשה כנ"ל מדין לא תהי' יבמה לאיש זר).

גם "יבנה את בית" המת עי' "ולקחה לו לאשה". ומרווח יותר לתרץ שמכיון שכבר נעשית אשתו לא רצה לפרוש ממנה ולענות אותה (פרש"י לעיל לא, נ) מצד האיסור דאשת הבן שעדיין לא נצטוו עליו).

(7) ומ"ש (פרשתנו לח, טז) "כי לא ידע כי כלתו היא" – הכוונה שבאם הי' יודע שכלתו היא לא הי' בא אלי' כיון ש"מוחזקת היא שימותו אנשי". ומש"כ בספורנו – צע"ג.

(8) אבל צע"ג – על יסוד מה?

(9) ממה שהזקק רש"י לפירוש על "בחי" (שם, יח), אין להוכיח שבכל העריות מותר לאחרי מיתה – כי שאני אחות אשתו שנאמר בה (א) "אשה אל אחותה – שתיהן כאחת" (וכהפירוש הש"ח שם), (ב) "לצורו" (ראה רמב"ן וספורנו שם. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 145).

(10) ואף שהטעם ד"תבל עשו" נאמר בפ' קדושים בנוגע להעונש (ולא בפ' אחרי יח, טו) בנוגע להאיסור, מ"מ מוכח מזה, ש"תבל" הוא גם גדר האיסור שנתבאר בסדרה שלפני'. ורבו מלספור כיו"ב. וראה פרש"י (בראשית א, כז) הכלל: "ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך כו' ולא פירש כו' ופירש לך במק"א".

(11) ואף שהפירוש "מבלבלין כו'" ברש"י שם הוא "לשון אחר" – החילוק בהפירושים הוא רק בפירוש תיבת "תבל", אבל אינו מוכרח שיחלוקו בהדין.

ויתירה מזה י"ל כי גם לפי פירוש הראשון "תבל – גנאי" מוכרח לומר שענין הגנאי הוא זה שמבלבלין כו', כי הרי רק זהו הצד השווה שבין ב' הענינים שבהם גנאי נק' תבל (אחרי יח, כג. קדושים כ, יב).

(12) אבל שאר עריות אסורות לאחרי גירושין. ומה שצריך ללימוד על זה באחות אשתו – מובן עפ"י מ"ש לעיל הערה 9.

(13) ודוחק הוא, שהרי לא כן הוא פי' דבלולות בשמן. וראה ג"כ פרש"י ס"פ נח (יא, ז): ונבלבל... זה שואל לבנה וזה מביא (היינו שעונה לשאלה אבל טועה בה ומפרשה) ט"ט.

(14) ואפילו את"ל שבתחילה לא ידע יהודה שער ואונן השחיתו את זרעם, הרי אחרי שיצאה בת קול "גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה" ולכן צ"ל עי' יהודה ותמר – בודאי נתבררה הסיבה שלא הי' זה מקודם ע"י ער ואונן".

א) אבל פשוט שאין להוכיח שלא ידע. כי באם ידע הרי ידע ג"כ שבחטאם מתו ואינה קטלנית, והו"ל לתתה לשלה – כי אפילו באם ידע הנהגתם, הרי א) עכ"פ מחשש ספק קטלנית לא יצאת. ב) אי"ז מכריח כלל שימותו. כי (א) הרי היו לפני (י"ג שנה וכו') שנה. ובמילא אינם בני עונשין (רש"י ר"פ ח"ש). (ב) גם באם היו בני עונשין. מנ"ל שהעונש על

לקראת שבת

כא

ועל כן מוכח דלרש"י לא היתה תמר בגדר שומרת יבם אחר מיתת ער ואונן (לאוסרה על יהודה מדין לא תהי' יבמה לאיש זר). ובטעם הדבר י"ל שהוא משום שהיתה "מוחזקת היא זו שימותו אנשי" (פרשתנו לח, יא. פרש"י שם)¹⁵ ונמצא שהי' אסור לה להתייבם, ושוב נפקע ממנה איסור יבמה לשוק ואינה כרוכה בחליצה כדי להנשא לאיש זר (דדוקא היכא ש"לא יחפוץ האישי לקחת את יבמתו" (תצא כה, ז) בעי חליצה¹⁶, אבל לא היכא דאסורה להתייבם¹⁷).

[מיהו, עדיין יש לפלפל בזה, דשמא יש לתרץ שאכן שומרת יבם היתה, והפי' ד"לא פסק לדעתה" קאים רק אליבא דשיטת ר' יהודה דלעיל גבי בנות יעקב, דס"ל שלא קיימו השבטים כל התורה (והא דמצינו שהקפיד יהודה על דין יבום, י"ל שהקפיד רק על העשה שתתיבם אשת המת אבל לא על הלאו דלא תהי' לאיש זר, אי נמי י"ל דמה שצויה לאונן ליבם את תמר אינו מחמת

אלא שמ"מ לא פסק לדעתה – ולא הי' בזה משום איסור יבמה לשוק, כי אף שראה שאנה מוחזקת שאנשי' ימותו – לא יצאת מחשש קטלנית בנוגע לשלה – "פן ימות גם הוא כאחיו"² (לח, יא), וע"ד (מב, ד) "ואת בנימינ אחי יוסף (דלכאורה מיותר) לא שלח יעקב את אחיו (שכן שלחם) כי אמר פן יקראנו (בהיותו אחי יוסף) אסון" (וראה לקו"ש ח"ה שיחה ג' לפ' מקץ).

ובכ"ז שינה רש"י מל' הכתוב "כאחיו" וכתב "אנשי" – לתרץ: כיון "שלא הי' בדעתו להשיאה לו" (לשלה) – הי' לו להתירה לשוק.

[ואף שרש"י מפרש את הפסוק, ובפסוק נאמר "פן ימות גם הוא כאחיו", מ"מ מוכרח לומר שהתיבות "כי אמר פן ימות" הם טעם [לא רק על מה שלא הי' בדעתו להשיאה לשלה, אלא] גם על אמירתו לתמר "שבי אלמנה בית אביך" – שלא התירה לשוק. ולכן מפרש רש"י ש"פן ימות, הוא (גם) ענין בפ"ע (שאינו מוסב על "גם הוא כאחיו"), וקאי על כל מי שישאנה.

ועפי"ז יומתק (א) מה שרש"י מעתיק מהפסוק גם התיבות "כי אמר". (ב) מה שאינו מעתיק "גם הוא כאחיו"].

15) ומכיון שש"ד הוא מו' המצות שנצטוו עליהן ב"ג, הרי אין לדחותה בשביל מצות יבום שלא נצטוו עלי' (וע"ד שנתבאר בלקו"ש ח"ה ע' 147 הטעם מה שא"א לא מל עד שנצטווה).

נוסף לזה: גם באם היו מצווים על היבום – הרי פשוט שאין לסכן את עצמו בשביל קיום מצות יבום (וראה באה"ט (אה"ע סי' ט' סק"ב) ופתחי תשובה (שם סק"ד) שגם עפ"י דרך ההלכה ישנם כמה דיעות שקטלנית אסורה להתייבם), והרי עפ"י דרך הפשט [ולפי דעת התוס' ד"ה בן נח (סנה' עד, ב) – גם עפ"י דרך ההלכה כ"ה. וראה פרשת דרכים דרך האתרים דרוש שני] הדין דיעבור ואל יהרג הוא גם לולא הכתוב וחי בהם (שהרי לפי פירש"י (אחרי יח, ה) פירוש "וחי בהם" הוא "לעולם הבא", וכדמוכח מפרש"י שמות ד, כד.

16) ובפרט ש"זירקה בפניו" (שם כה, ט) הוא – בפשטות – בזיון על "לא אבה יבמי" (שם, ז) – וראה רמב"ן כאן פסוק ח, ובמילא אי"ז שייך כלל כשאסור לייבמה.

17) ובדוגמת מה שגם ע"ד ההלכה – "כל שאין עולה ליבום אינו עולה לחליצה", ובאם לא רבי רחמנא "יבמתו" גם בחייבי לאוין הי' כן (יבמות כ, סע"א).

חטא זה הוא מיתה.

ורק לאחרי שנתברר בודאות שאינה קטלנית, אז דווקא ידעו שמיתתם מפני החטא, ובמילא ידעינן שהעונש ע"ז הוא מיתה בידי שמים.

(ב) ומה שאמר יהודה "כאחיו" אף שהיתה מוחזקת בעיניו שימותו אנשי' – הוא רק להדגיש יותר הטעם של אי נתינתה לשלה.

(ג) והגם שדחה את תמר בקש (למה אינה משיאה לשלה), מ"מ פשוט שלא הי' מעגנה בלי טעם.

שמר על הדין אלא מפני המנהג¹⁸), אבל פי' זה אינו לשיטת ר' נחמי' דלעיל שקיימו השבטים כל התורה (ולשיטתו יתפרש הכתוב ד"לא יסף לדעתה" כפי' הא' ברש"י שם, ש"לא הוסיף"¹⁹).

אבל עדיין יש להוכיח מסברא דלא היתה שומרת יבם, דהנה אף בשיטת ר' נחמי' שס"ל דיהודה צדיק הי' ושמר כל התורה, לכאורה נמצא דסוכ"ס בתחילה בא עלי' יהודה באיסור (אלא שהי' הדבר בשוגג, ד"לא ידע כי כלתו היא" (פרשתנו לה, טז)), והיאך אפשר שסובבו מן השמים²⁰ שיתרחש שתבוא לו ביאה של איסור (ע"פ מה שקבלו ע"ע השבטים²¹), ואפי' "בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידו"²² (יבמות צט, ב. כתובות כה, ב), ומה גם שמזיווג זה בא דוד המלך וזרעו אחריו עד למלכא משיחא. ועל כן מסתברא מילתא דלא הי' לתמר דין שומרת יבם].

והמורם מכל הסברות דלעיל, שלא היתה שומרת יבם אלא פנוי' לגמרי היתה, וא"כ, לא הי' במעשי' שום איסור, וכ"ש שלא הי' זה איסור מיתה.

ג.

יסיק דחיוב עונשין קודם מ"ת הי' שייך ע"י שגדרו עצמן, וכן בתמר שהי' עונשה מן הדין ע"י קבלה שקבלו בני נח

אמנם, כבר נתבאר בזה באריכות ובראיות (ראה לעיל במדור "פשוטו של מקרא"), דלרש"י על התורה שיטה מיוחדת במעשה תמר, ובהקדם הא ד"האומות גדרו עצמן מן העריות" (פרש"י וישלח לד, ז.

18) כבר ד"ק כאן פסוק ח. אבל לא הי' נהוג אז איסור ד"לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר".

19) ועפי"ז הי' מובן מה שהוזקק רש"י לב' הפירושים – כי אליבא דר"נ מופרח לפרש "לא הוסיף", ואליבא דר"י מסתבר יותר לפרש "לא פסק", כי מכיון ש"צדקה", למה "לא הוסיף".

ואין להקשות מה שרש"י מקדים הפירוש "לא הוסיף" – אף שלעיל (לו, לה) מקדים הפירוש דר' יהודה – כי פירוש הפשוט ד"ולא יסף" (שבפסוק זה) הוא "לא הוסיף" (שהרי להפירוש "לא פסק" הוזקק רש"י ל"וחבירו").

20) ראה פרש"י לה, כו: "ממני ומאתי יצאו הדברים כו".

21) ולכן אינו דומה למשה כו' שהי' ע"י ויקח עמרם את יוכבד דודתו. וראה סנה' נח, ב. חזקוני שמות ו, כ.

22) וה"ז היפך ממש"ג (וירא כ, ו) "ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי". ונאמר "לא יאונה לצדיק כל און" (משלי יב, כא) ובפרש"י שם: "לא תודמן לא עבירה בלי דעת".

ואף שלפי שיטת התוספות (גיטין ז, א. וט"ג) הוא דוקא במידי דאכלה

[ויש להטעים זה עפ"י המבואר בתיאור פ"ח אשר "מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו". וע"פ המבואר בתיאור פ"ז (וח') שמאכלות אסורות הן בגקה"ט – יומתק מ"ש בתוס' שם שיש הפרש אם האיסור הוא בהמאכל עצמו או שהוא רק בשעת האיסור]

הרי (א) מלשון רש"י (משלי שם) "עבירה" סתם (וגם מפשטות לשון הכתוב "כל און") משמע שכ"ה גם בכל האיסורים. ולהעיר מפ"י רש"י בש"ס (יבמות שם. כתובות שם) שגורס "השתא בהמתן כו" דלא כבתוס'. ולהעיר גם מלקו"ד (ח"א) לט, ריש ע"ב.

(ב) גם לשיטת התוספות – הרי בנדו"ד מלמעלה גרמו לזה – "ממני ומאתי יצאו הדברים כו".

(א) לפי הביאור שלתמר לא הי' דין שומרת יבם (כדלהלן בפנים) – צריך לומר שהעדיפות בהפירוש "לא הוסיף" הוא לפי שזהו פירוש הפשוט ד"ולא יסף". כדלהלן בפנים ההערה.

לקראת שבת

כג

וראה סנהדרין נו, א. ורמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א), שיש לחדש דקבלה זו הי' לה תוקף לדינא להתחייב מן הדין בעונשין (וראה לקו"ש ח"ה ע' 147), דהנה מצינו בכתובים (וישלח לד, כה-ו) שהרגו שמעון ולוי "את חמור ואת שכם בנו" על מעשה דינה, ותמוה, שהרי בני נח מצווין על שפיכות דמים (נח ט, ה. סנהדרין שם), ועכצ"ל דהיו מחוייבין מיתה ע"פ הדין כיון שעברו על איסור עריות שכבר גדרו בו בני נח את עצמן²³.

[וכעין גדר זה מצינו גם ביחיד קודם מ"ת, גבי ראובן שקיבל ע"ע (מקץ מב, לו) "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך" (ולא מיחה יעקב ע"ז לומר דא"א לקבל ע"ע חיוב מיתה, ורק מטעם אחר לא קיבל דבריו, ד"וכי בניו הם ולא בני" (פרש"י שם, לח)). היינו שקודם מ"ת הי' שייך שפיר ע"י קבלה להחיל גדר עונש מן הדין למי שלא יקיים הקבלה²⁴]. ובדרך זו נתחדש (לעיל שם) דשיטת רש"י על התורה בהא ד"בית דינו של שם" גזרו על הזנות (ע"ז לו, ב), שגדרו עצמן לאסור אפי' בת כהן פנוי' לגמרי מלזנות, ולחייב שריפה על העובר ע"ז. וא"כ הי' העונש קבלה הנ"ל²⁵ (ועיי"ש עוד, מ"ט לא נענשה אחר שנודע ליהודה ד"ממני היא מעוברת" (פרשתנו לח, כו. פרש"י שם)).

ד.

יבאר דהמ"ד דנתחייבה משום בת כהן ס"ל בכ"מ בש"ס שאף פעולה קלושה ורחוקה חשיבא ולכן הוי חילול בית אבי'

ובזה הי' אפשר לתרץ גם הא דאקשינן לעיל היאך נענשה בלי עדים והתראה כו' שלא הי' כאן גדר "את אבי' היא מחללת", דלהנ"ל אין החיוב מדין הכתובים שלאחרי מ"ת (ששם נזכר גדר זה), אלא ממה שגדרו עצמן אז.

23) ועפי"ז מובן מ"ש רש"י (ויחי מט, ו) "אלו חמור ואנשי שכם" ומשמית שכם. ו"מ"פ פשוט שגם הריגת חמור וכל אנשי שכם הי' עפ"י דין [שהרי פשוט שבני יעקב לא שפכו דם נקי ח"ו, וכדמוכח גם ממה שיעקב אמר להם רק "עכרתם אותי גו" (וישלח לד, ל) ולא הוכיחם על בדרכי מיני' – על איסור שפיכת דמים]. וי"ל שנתחייבו מיתה מצד שלא מיחו בשכם (כברד"ק שם פסוק כח) [וי"ל שנוסף על שסברא פשוטה היא שמי שיש בידו למחות צריך למחות, הנה פשט הכתובים מוכיח שמגיע ע"ז עונש חמור – דאם לא כן למה הי' צריך אברהם לבקש "האף תספה צדיק עם רשע" והו"ל לבקש רק "אולי יש גו' תשא למקום גו" (וירא יח, כג-כד). ועפי"ז מתורצת ג"כ קושיית מפרשי רש"י בפ"י "אתה הרשעת עמהם" (שם יט, יז) שהרי מפורש "תספה בעון העיר" (שם יט, טו). ועיי"ג כפרש"י (שם סוף פסוק ד' "מוחה כו' צדיק כו'"). או מצד עבירות אחרות (כברמב"ן שם פסוק יג), ומה שאמר להם יעקב "עכרתם אותי גו", כי אין הדבר מסור לבני יעקב לעשות בהם הדין, והם עשו זאת מצד כעסם, ולכן אמר יעקב (ויחי שם, ז) ארור אפם. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 150 ואילך ובהערה 21.

24) ולהעיר מענין בת יפתח. ואכ"מ.

25) והגדרה זו בבת כהן דוקא – אף שהתלמיד לא למד עדיין פ' אמור שבת כהן מחללת את אבי' – הוא בדוגמת המפורש בקרא לפני פרשתנו "את בת יעקב" (וישלח לד, ז); "את אחותנו" (שם, לא), ולכן גם עונשה חמור – שריפה.

אמנם באמת, גם את"ל דאף במה שגדרו עצמן הי' זה מעין הגדר דציווי שלאחרי מ"ת, וקבלו ע"ע מיתה רק באופן ד"את אבי' היא מחללת" (והכי מסתברא יותר), יש לבאר זה בדרך חדשה, דבעל מימרא זו לענין תמר אזיל לשיטתי' במק"א.

דהנה, מימרא זו אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר (ואף רש"י ראה להזכיר שמו, אף שאין דרכו בכ"מ להזכיר בעל המימרא), והוא ס"ל דאף דבר הפועל על דבר האחר בדרך קלושה ביותר (בריחוק זמן או בריחוק ענין) חשיבא שייכות ופעולה על הדבר.

דבסנהדרין (לט, ב) אמר בטעם זה שנבואת מפלת אדום היתה ע"י עובדי' הנביא כיון ש"עובדי' גר אדומי הי'" ו"מיני' ובי' אבא ניזיל²⁶ בי' נרגא", ולכאו' אי"מ שהרי עובדי' הי' בזמן הבית הראשון ומפלת אדום תהא לע"ל, "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" בימי המשיח (עובדי' א, כא. רש"י וישלח לג, יד), ואעפ"כ ס"ל דריחוק הזמן והמאורעות שבינתיים אינו מבטל שייכות הדברים זל"ז להחשיבו כגרזן המכה בו ומזיקו²⁷.

ועוד מצינו משמי' בב"מ (פז, א), בהא דלא נתן אברהם למלאכים לחם יחד עם "חמאה וחלב וכן הבקר" (וירא יח, ח) אף שאמר לשרה (שם, ו) "לושי ועשי עוגות": "אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה הי', ושרה אמנו אותו היום פרסה נדה", ותמוה, מהו שהחמיר גם על אורחיו שאינם מחוייבים בחומרותיו (דהא הודגש ש"אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה הי'", היינו שרק הוא החמיר בזה), ובפרט שחשבם לעובדי ע"ז (ב"מ פז, ב. פרש"י וירא שם, ד), והי' לו לכבדם בלחם²⁸. ועכצ"ל דס"ל שאפי' אורח לזמן קצר ששייכותו אל המקום קלושה, המקום פועל עליו להיות בן בית בו ולהזהר בחומרות המקום²⁹.

וה"ה בנדוד, די'ש לחדש שס"ל (אף שלא קיי"ל לדינא הכי) דגם חילול קלוש בלי עדים והתראה פועל שמץ של דבר, וחילול פורתא זה די בו לשיטתי' להיות נחשב כגרזן המכה והוי חילול בית אבי'.

(26) בתניא ריש פל"א: לשדי'.

(27) אלא ש"מ"מ הוא רק דוגמת בית יד של הגרזן ולא הגרזן עצמו. ועפי"ז מובן מה שאדה"ז מביא (בתניא שם) ב' הלשונות – "מיני' ובי' אבא כו'" ו"פגע בו כיוצא בו" (שבת קכא, ב) – כי ב' לשונות אלו הם בהמשך לב' הלשונות שלפנ"ז "במינה ודוגמתה" (נתבאר בארוכה בלקוטי ביאורים על התניא (להר"י קארף) – ע' שפ"ט-צ).

(28) והרי מובן (וראה לקו"ש ח"ה ע' 148) שאין מקום להחמיר אפילו על עצמו על חשבוננו של השני, ומכ"ש שאין שום מקום למנוע מהשני כו'. וביותר – שלחם הוא עיקר בסעודה ועל שמו נקרא כל דבר מאכל (וצע"ק רש"י ויצא לא, נד).

(29) ומה שרש"י בפ' וירא (יח, ח) אינו מביא פירוש זה בשם אפרים מקשאה הוא, לפי שרש"י שם משמיט "וא"א אוכל חולין בטהרה הי'", ומוסיף "ונטמאת העיסה" (כבב"ר (פמ"ח, ה) ודלא כבב"מ – פז, א). שכוונתו בזה: שלפי שפירסה נדה (מלשון "מנועה ממגע כל אדם" – רש"י מצורע טו, יט), הי' עיסתה מנודה, טמאה בעצם (ולא רק להמדרים. וראה רמב"ן ויצא לא, לה). ולכן לא הביא אפרים מקשאה כו'.

לקראת שבת

כה

[ולהוסיף שבזה שהדגיש רש"י בעל המימרא ורמז לשיטתו זו, נתיישב עוד קושי שהי' לנו בענין תמר, דהנה, מעשה יהודה ותמר הי' זמן רב אחר מיתת אבי' שם³⁰, וגם כבר התנתקה מבית אבי' ונישאה ב' פעמים קודם למעשה זה, שע"י נישואין אינה קשורה עוד לבית אבי' לכאו'³¹ (ועד שלא נזכרת בכתוב באיזהו מקומן כבתו של שם, אלא ככלתו של יהודה), ואמאי נתחייבה שריפה על ש"בתו של שם היתה".

אבל עפהנ"ל בשיטת בעל מימרא זה, מובן דאף שייכות קלושה בזמן ובענין חשיבא שייכות, וכשם שהמלאכים היו כבני בית לאברהם ועובדי' נחשב למכה את אדום (אף שרחוק בזמן ובריבוי מאורעות ושינוי המצב לגמרי), כך היא אף לאחר ריבוי הזמן ושינוי המצב נשארה בשם "בתו של שם", ומה גם שציוה לה יהודה (פרשתנו לח, יא) "שבי אלמנה בית אביך" ושמעיה לקולו, הרי הי' לה לנהוג בגדר בת כהן].

30 שהרי שם מת בשנת נ' ליעקב [כי שם חי אחרי הולידו את ארפכשד חמש מאות שנים (נח יא, יא) ומלידת ארפכשד עד לידת יעקב היו ת"נ שנה], ונמצא שבעת מכירת יוסף (שהי' אז בן שבע עשרה שנה – ריש פרשתנו) היו נ"ח שנה לאחר מיתת שם (כי יעקב הוליד את יוסף לצ"א שנה – ראה רש"י ס"פ תולדות). והרי נשואי יהודה עם בת איש כנעני היו לאחר מיתת יוסף (פרשתנו לח, א. פרש"י שם), ומאז עד שלקח את תמר לער בכורו עברו כיו"ד שנה לכה"פ (שהרי פחות מבן ט' אינו ראוי לביאה – ראה דעת זקנים מבעה"ת לח, א. ובסנה' (ט, ב) בני ח' שנים), ומאז עד מעשה תמר עברו ג"כ עכ"פ כמו ב' שנים (מנשואי ער ועד מיתתו; נשואי אונן ומיתתו, ורק לאח"ז – משך זמן עד שראתה כי גדל שלה ולא ניתנה לו לאשה).

31 ואף שהדין ד"בת איש כהן גו' באש תשרף" הוא גם "מן הנשואין" (פרש"י אמור כא, ט), - והרי בפ' אמור שם אין רש"י מביא "אפרים מקשאה כו" - יש לומר:

א) לפי שבביטול הנשואין ע"י גירושין או מיתה, שבה היא אל בית אבי' (אמור כב, יג. ולהעיר מסנהדרין נא, א). אלא שמ"מ בפרשתנו הוצרך רש"י להביא "אפרים מקשאה כו" - כי מכיון שהדין ד"שבה אל בית אבי" הוא חידוש – בנוגע לאכילת תרומה, לכן קודם מ"ת י"ל שע"י נשואין נפסק הקשר.

ב) שמשום זה מוסיף רש"י שם (ד"ה את אבי') "שזו ילד" (ואינו מסתפק ב"שזו גדל" (כבפ' תצא כב, טו. כא)) – כי מכיון שהדין דבת איש כהן הוא גם כשזינתה מן הנשואין (ודלא כבפ' תצא שמייירי בארוסה), הוצרך להוסיף "שזו ילד", שמצד זה היא מבזה את כבוד אבי' גם לאחר שנפסק הקשר ע"י נשואין, כי טבעה ומוזגה דומה למוזג וטבע האב – ראה לקו"ש ח"ט ע' 6 הערה 32. וראה פמ"ג באשל אברהם או"ח סקכ"ח סקס"ב, שמצד זה יש סברא לחלק בין בת לבן. (אלא שמ"מ כותב "שזו גדל" – כי מצד "ילד" בלבד אי"ז בזיון כ"כ).

ויש לומר, שגם לשיטת אפרים מקשאה צריך להוסיף "שזו ילד", כי שאני נשואין דלאחרי מ"ת, שמצד תוקפן (שלכן רק ע"י "ספר כריתות" – דברים כד, א – אפשר לבטלו), קנין בעדים (עיין רמב"ם ריש הל' אישות) – גם לשיטת אפרים מקשאה, נפסק על ידם השייכות לאבי'.

י"ט כסלו - חג החגים

ענין החגים הוא שמחה

בהנוגע להערתו שאלתו - היסוד ומהו פירוש ותוכן התואר של יום הבהיר י"ט כסלו "חג החגים".

...יש לבאר הענין . . עפמ"ש בספר מאורי אורי אות ח' ס"ק ה' ומיוסד על מה דאיתא בתקוני זהר תקון כ"א (נח ע"ב), אשר חג החגים אין פי' חג בפ"ע דוקא, אלא נקודה האמצעית המתגלה בחגים (עיי"ש בס' באר לחי רואי ובביאור הגר"א).

והנה ענין החגים הוא שמחה (יעוין חגיגה דף י' ע"ב: אלא אתיא כו') המקשרת הלכם ולה', וכפסק רז"ל "אין שמחה אלא בבשר", ודוקא שלמי חגיגה - שלכן בזמן הזה "אין שמחה אלא ביין" (יעוין דיוק לשון רבנו הזקן - בעל התניא - בשו"ע שלו סי' תקכ"ט סעיף ז').

היסודות של תורת החסידות, שמחה ועבודה עם הגוף

וזהו אחד היסודות של תורת החסידות, וכמודגש בכ"מ מהבעש"ט ותלמידיו אחריו ורבנו הזקן ותלמידיו אחריו, הענין דעבדו את ה' בשמחה.

ועוד יסוד: עבודת ה' עם הגוף, ולא ע"י תעניות וסיגופים, וכפירוש הידוע על הפסוק כי תראה חמור שונאך (הוראה על חומר הגוף) גו' עזוב תעזוב עמו דוקא (ולא ע"י דחיתו וסיגופים). וענין י"ט כסלו, אשר יצא רבנו לחירות למטה - מפני שניתנה הרשות מלמעלה להפיץ תורת החסידות

לקראת שבת

כו

והדרכותי, כי הרי אין אדם נוקף אצבעו וכו' - זאת אומרת שמלמעלה הסכימו להפצת שיטה זו דוקא, וזוהי נקודה האמצעית דכל החגים.

תורת חב"ד תובעת להבין פנימיות התורה בחכמתו ודעתו

ככל הדברים האלו - ענינים - שבמעשה - ישנו ג"כ בחידוש תורת החסידות בנוגע ללימוד התורה, אשר תורת חב"ד תובעת מכל או"א לעסוק בפנימיות התורה ובאופן להבינה בחכמתו בינתו ודעתו, אף שישנם רמזי תורה כאלו שעדיין אין ניתנים להגלות או שנתגלו מבלי שיבינום ורק בדרך אמונה.

ומרומז בזהר ח"ג צג, ב ואילך ומבואר בלקוטי תורה (צו יא, ד) שכחילוק זה הוא בין שבת שנקרא קדש ובלשון הזהר קדש מלה בגרמי' (זח"ג צד, ב).

ולכן שבת מיקרי ענג, ולא שמחה הנ"ל, למעלה מהבנה והשגה, עד שארז"ל בקושי התיירו לדבר ד"ת בשבת (הובא בסו"ס היראה לרבנו יונה ובהוספות לתורה אור ס"פ תשא). משא"כ יו"ט שנקרא מקראי (ומזמיני ומגלי) קדש, והותרה מלאכת אוכל נפש.

ובלשון החסידות, כמו החילוק של חכמה - שזהו ענין השבת - שענינה בשכל מושכלות ראשונות המתקבלות בדרך פשיטות ומבלי שקו"ט והשגה. ובינה, שזהו ענין היו"ט מקראי קדש, הבנה והשגה.

אשר גם עפ"ז מובן אשר שיטת בעל התניא ללמוד פנימיות התורה עד שיבינה וישיגה - היינו נקודה האמצעית של החגים.

(אג"ק ח"י אגרת ג'רב)

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו

במענה למכתבו מיום הרביעי. . ואבוא על ראשון ראשון וכו'.

בהנוגע לברך איש את רעהו, בי"ט כסלו, לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות, ומעיר מהמוסכם מחז"ל, אשר בר"ה נכתב ונחתם האדם לכל הענינים והמאורעות של כל השנה.

...[הרי] אדם נדון בכל יום, דפשוט שאין בזה סתירה להכתיבה דר"ה, וכמבואר הענין בכ"מ, ועיין ג"כ בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו, מאמר חקור דין חלק ב' פרק א' כו', ובשאר המקומות המסומנים מרבנו הזקן בספרו לקוטי תורה סוף פרשת קרח, וביאור רבנו הזקן בענין זה, ולהעיר ג"כ מדברי המפרשים על המשנה במס' ר"ה בתחלתם פרק א' משנה ב': בארבעה פרקים העולם נדון, אף שאחד מהם הוא ר"ה, וכמה מהתירוצים הנאמרים בהנ"ל יש לאמרם גם בנדון דידן.

(אג"ק ח"י"ט אגרת ז'קצא)

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

דיבורו של צדיק - חשיב מעשה

ויאמר כ"ק אדמו"ר "צמח צדק": למה תתפלאו, הרי אמרו רז"ל אמר מלכא עקר טורא, כי הצדיקים דומין לבוראן, מה הוא יתברך דיבורו של הקב"ה חשיב מעשה, אף הצדיקים כך, אשר דיבורם עושה רושם כמעשה, ואמר מלכא עקר טורא, דיבורו הוא עוקר גסות הרוח

גסות רוחו עולה ומשגשגת מיום ליום

אצל האדמו"רים גם הגשמיות - רוחניות היא, וגם הדיבור שלהם חשוב מעשה, על דרך כמו למעלה כדיבורו של הקב"ה תשיב מעשה.

מספר החסיד ר' מנחם מאניש מאנסזאהן: - אבי סיפר לי, שבשקלוב היה אחד מנכבדי העיר, ר' משה מענק'ס שמו, והיה עשיר גדול ובעל צדקה בנדיבות, הוא היה מהמתונים, לא חסיד וגם לא מתנגד, אבל היה נכבד ויקר בעיני עצמו, ובאמת היה לו לר' משה מענק'ס ממה להיות יקר ונכבד בעיני עצמו, כי היה ממארי דעובדין טבין, וקיים מצות צדקה וגמילות חסדים בהידור דהידור, וכבודו היה גדול בעיני כל.

משנה לשנה מתגדל ר' משה מענק'ס בעשרו ומשנה לשנה מתרחב בפעולותיו הטובות בצדקה גמילות חסדים בגלוי ובמתן בסתר, וכבודו בעיני כל עולה מיום אל יום.

בכל עיני צדקה וגמילת חסדים כללית או פרטית שבעיר שקלוב והסביבה, היה ר' משה מענק'ס הראשון, ומעולם לא התכעס ולא התקצף גם אם הוצרך לתת כמה פעמים על ענין אחד, והיה מקדים פני תלמידים חכמים בהדרת הכבוד, וכאשר תלמיד חכם נודע בא לעיר, היה ר' משה מענק'ס בא אליו לברכו בברכת שלום עליכם, אבל עם זה גסות רוחו עולה ומשגשגת מיום אל יום.

לקראת שבת

כט

גסות רוח באין אומר ודברים

גסותו של ר' משה מענק'ס לא היתה בדרישת כבוד ויקר מאת זולתו לדבר בשבח עצמו, כי אם היתה גסות רוח באין אומר ודברים, ובכל תנועותיו ניכר ונראה כי האיש הוא גדול נכבד ויקר בעיני עצמו.

אמרו עליו על ר' משה מענק'ס, כי העשירות שלו באה לו במציאה, כי מצא אוצר מאותם האוצרות שאדוני הארץ הטמינו בעת מלחמת הצרפתים, כי לפתע פתאום, אחרי המלחמה, נתעשר ר' משה מענק'ס בעושר מופלג, וקנה לו כמה בתים שהשכרים לדירות.

אבל איש אמיד היה ר' משה מענק'ס מנעוריו, כי גם אביו ר' מנחם מענק'ס היה איש אמיד עוסק בעבודת אדמה באריסות, והיה חוכר כמה חצרות אדונים עם כל יבולם בשדות בגנים ובנורות. ואחרי מותו לקח בנו יחידו ר' משה מענק'ס את עסקי החכירות של אביו, וגם הוסיף עליהם כמה עסקים ויתעשר ר' משה, ויגר באחת החצרות אשר סביבות שקלוב, ואחרי המלחמה העתיק מקום מגורו לעיר שקלוב, ויתחיל לפזר צדקה לרוב כאמור.

תלמיד חכם זה קנה לו שביתה בלבי

בבוא כ"ק אדמו"ר האמצעי לשקלוב, בפעם הראשונה אחרי התיישב כ"ק אדמו"ר האמצעי בליובאוויטש, בא ר' משה מענק'ס אל כ"ק אדמו"ר האמצעי לברכו בברכת שלום עליכם, וכאשר יצא מאת כ"ק אדמו"ר האמצעי אמר, תלמיד חכם זה קנה לו שביתה בלבי.

שני שבועות התעכב אז כ"ק אדמו"ר האמצעי בשקלוב, ובמשך זמן זה היה ר' משה מענק'ס כמה פעמים אצל כ"ק אדמו"ר האמצעי, ואחרי אשר נסע כ"ק אדמו"ר האמצעי משקלוב, הרגישו כי שינוי גדול נעשה בר' משה מענק'ס, הוא אמנם לא נעשה חסיד, אבל גסות רוחו פקעה ממנו, ויהי לפלא.

מה הוא יתברך דיבורו של הקב"ה חשיב מעשה, אף הצדיקים כך

החסיד ר' פנחס רייזעס בבואו לליובאוויטש סיפר על כך לפני הרב הצדיק הגאון ר' ליב אחיו של כ"ק אדמו"ר הזקן [בעמ"ח שו"ת שארית יהודא] ולפני כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" בהיותו עוד צעיר לימים, בתור פלא.

ויאמר כ"ק אדמו"ר "צמח צדק": למה תתפלאו, הרי אמרו רז"ל אמר מלכא עקר טורא, כי הצדיקים דומין לבוראן, מה הוא יתברך דיבורו של הקב"ה חשיב מעשה, אף הצדיקים כך, אשר דיבורם עושה רושם כמעשה, ואמר מלכא עקר טורא, דיבורו הוא עוקר גסות הרוח.

(אגרות קודש ח"ד ע' קפב ואילך)